

ULOGA TEOLOGIJE U EVANGELIZACIJI

Dr Ljudevit RUPČIĆ

Opravdanost i potreba teologije

Objava, vjera i teologija čvrsto su međusobno povezane. U objavi Bog svojom Riječju otkriva čovjeku sebe i svoj naum spasenja i poziva ga da postane dionikom Božje naravi (usp. 2 Pt 1, 4). Poziv i odgovor pretpostavljaju razumna i slobodna čovjeka. Sâm izraz »Riječ Božja«, kojom se označava objava, potvrđuje njezin noetički značaj i njezinu adresiranost na čovjekov razum. Zato je vjera, kao pravi odgovor na objavu, »*rationabile obsequium*« (Rim 12, 1). U njemu je, dakle, bezuvjetno prisutan spoznajni elemenat. Na to se logično nadovezuje mogućnost i potreba metodički vođene refleksije nad objavom i vjerom. Ta refleksija je teologija kao znanost, kojoj je zadaća pomoći čovjeku da u svojim okolnostima mogne dati »razlošan«, autentičan i spreman odgovor na objavu, jer, vjera nije slijepa. Ona obuhvaća i angažira cijela čovjeka: razum, volju i osjećaje.

Podlogu znanstvenoj teološkoj refleksiji pruža sama objava, jer je dana riječima i rečenicama. Tim se, očito, pokazuje kao neko znanje koje se može dalje razvijati, reflektirati i suočavati s drugim spoznajama.¹ S druge strane, objava je upravljena svakom čovjeku, svakoj kulturi i svakoj situaciji. Da svaki čovjek u svojoj situaciji mogne dati ispravan odgovor na objavu, mora imati svoje »razloge«, jer kao razuman i slobodan ima trajnu potrebu da na objavu reagira razumno i slobodno. Ti »razlozi« jednostavno uvjetuju vjeru od početka do kraja trajanja. On je može samo s »razlogom« prihvatiti i s »razlogom« ostati pri stvorenoj odluci. Čim nestaje »razloga«, u njemu nestaje i vjere, jer što se bez razloga prihvaća, bez razloga se i ostavlja. Sustavna refleksija nad vjerom kao činom i sadržajem (*fides qua et quae*) otkriva i ističe noetičnost objave i »razumnost« njenog prihvaćanja vjerom, te tako čovjeku preporučuje objavu i opravdava razuman pristanak na nju. Teologija je, prema tome, znanost koja u vjeri naroda Božjega, kao odgovoru na objavu koja mu je dana, nalazi »bazu, normu i svoj cilj«.² Subjekt je znanstvene teološke refleksije »čovjek u svojoj racio-

¹ K. RAHNER, *Theologie*, u: Herders Theologisches Taschenlexikon, hrsg. v. Karl Rahner, sv. 7 (Freiburg-Basel-Wien) 238.

² K. RAHNER, 239.

nalnosti».³ Zato teologija »treba tražiti sve što čovjeku može preporučiti vjeru, treba trasirati tipove putova koji čine odluku razumnom«.⁴

Teologija polazi od činjenice da je jedna jedina Riječ Božja izrečena u mnogo ljudskih riječi i vidi da je tim zapravo izrečen njezin povijesni dodir i odnos prema vremenu, prostoru i društvu. Sve se to mijenja, a ona ostaje ista i uvijek suvremena. Zato teologija preuzima obavezu otkriti čovjeku suvremenost i adresiranost objave, da bi se prema njoj ponio razumno i odgovorno. To je razlog zašto proučava također i čovjeka i sve što je u njemu. Tako se tek vidi što ga sve u njemu može pripremiti da u Evanđelju prizna svjetlo života i neotkloniv poziv.⁵ Teološki rad »daje vjeri vrijednost razumijevanja i čini da vjera odjekuje kao duboko ljudsko, kao legitimna za čovjeka«.⁶ Zato, »u pripremanju susreta između Boga koji se objavljuje i čovjeka koji mu vjerom odgovara, teoloziima je dana velika, časna i nezamjenljiva uloga«.⁷

Bitna svojstva teologije

Teologija je *crkvena* znanost. Bavi se vjerom Crkve, vjerom što je Crkva daje na objavu koja je dana narodu Božjem. Osim toga, teologija služi Crkvi da što bolje i suvremenije propovijeda riječ Božju. Ona joj je u tomu tako potrebna, da je barem u nekoj mjeri mora posjedovati svaki propovjednik. Zato, kad Crkva navješćuje riječ Božju svijetu, ne otvara Evanđelje da bi iz njega samo od slova do slova pročitala što piše nego stalno nastoji pronaći prikladan način kako Riječ Božju dostaviti ljudima da bi je, prema svojim mogućnostima, mogli s razlogom prihvatiti. Tu posreduje teološka znanost i tek u njoj Riječ Božja dolazi do riječi. Ona pomaže ljudima da mogu misaono i egzistencijalno asimilirati objavu. Zato je njezina uloga u evangelizaciji nezamjenljiva. K tome, teologija služi vjernicima da mogu u svako vrijeme i sebi i drugima dati račun za svoju vjeru. Formulacije crkvenog učiteljstva ne mogu zamijeniti teologije, jer se ni one ni objave ne mogu prihvatiti prije nego postanu vjerodostojne. A tu vjerodostojnost otkriva i prokazuje teologija.

Teološka refleksija nije dezinteresirana, ali joj to ne smeta da bude *kritička* i objektivna. Cilj joj je oblik odgovora na objavu kakav traži pojedinačna i kolektivna situacija. Njim ujedno konkretizira davanje računa sebi i okolnom svijetu o razlogu kršćanske nade (usp. 1 Pt 3, 15). Upirući se na vjeru ukoliko je ne samo *auditus* nego i *intellectus fidei* — koji kao takav krije u sebi kritički momenat — teološka je refleksija kritička odgovornost vjere. Samim tim usmjerena je na *svjedočanstvo* i navješćivanje. Prema tome, ona je *kerigmatička* teologija koja upravo svojom kritičkom i znanstvenom refleksijom služi propovijedanju. Budući da je teologija crkvena znanost, njezina kritika nije ništa drugo nego *samokritika* Crkve.⁸

Teologija je *karizma*. Odatle joj dolazi vrijednost i pastoralna orijentacija. Ona je poseban dar Crkvi i stoga se ne može svesti na druge

³ K. RAHNER, 240.

⁴ J. STIKER, *L'intelligence de la Foi*, u: *Evangile* 84 (1974) 4.

⁵ J. STIKER, 5.

⁶ J. STIKER, 7.

⁷ Biskupi Jugoslavije, *Crkveno učiteljstvo i rast vjere*, Zagreb 1971, 22.

⁸ Usp. K. RAHNER, 240.

karizme niti je druge, recimo karizme Učiteljstva, mogu učiniti suvišnom. Njezina posebnost i korisnost cijeloj Crkvi nosi sa sobom pravo i slobodu da bude ona i da se, kao ni crkveno učiteljstvo, ne smije trnuti (usp. 1 Sol 5). Ona svoju službu obavlja »*sub vigilantia Magisterii*« a ne »*sub ductu*« (Dei Verbum, 23). To pokazuje slobodu i povezanost tih karizma. One se, dakle, ne smiju odvajati jedna od druge kao ni od ostalih karizma, jer se sve međusobno uvjetuju, pomažu i usavršavaju. Svima im je kriterij opće dobro Crkve (1 Kor 12, 7), i stoga među njima postoji koordinacija, a ne subordinacija.

Crkvi je kao cjelini potrebno dublje i šire znanje nego se obično nalazi kod propovjednika. Zato su joj potrebni ljudi s posebnom znanstvenom teološkom naobrazbom. »Katolička Crkva ne može i neće biti Crkva 'profesora', ali ona danas ne može biti ni Crkva bez 'profesora'«. ⁹ To je služba »učitelja« koja po sebi nije strogo vezana za »predstojničku« službu (Rim 12, 6—8; 1 Kor 12, 28—29). Njezini nosioci mogu biti i laici.

Teologija nužno mora biti *ekumenska*, jer se svuda u svijetu nalazi sjeme Riječi. Zato mora uspostaviti i podržavati živ, plodan i kritički kontakt sa svijetom oko sebe. Čvrsta podloga tomu postoji osobito u objavi koju je Bog dao ljudima još prije židovsko-kršćanske objave. Bog stalno govori i djeluje i izvan konstitucionalne Crkve. Prava teologija mora to praktično uvažiti i graditi mostove između ljudi raznih religija i nazora.

Budući da teologija mora služiti svakom čovjeku, ona posebno mora biti i *misionarska*. To znači da se uvijek mora obraćati ljudima na razini njihova shvaćanja i govoriti im njihovim jezikom.

Kako se god definirala teologija ona u bitnomu uvijek ostaje govor o Bogu, ali ne o Bogu »u sebi« nego o Bogu koji se objavio, koji je u svojoj Riječi pošao ususret čovjeku i s njim se u Isusu Kristu sjedinio u jednoj osobi. To je, dakle, Bog koji je Riječju, što je postala čovjekom u Kristu, omogućio svakom čovjeku puno ostvarenje u zajedništvu s Bogom.

Prije nego teologija počne uopće govoriti mora mnogo slušati, i to najprije samu Riječ Božju, koja se može uhvatiti samo u odluci vjere Crkve. Slušanje Riječi Božje ne može nikada biti jednom zauvijek. Izaija veli: »On mi budi svako jutro uho da ga slušam kao učenici« (50, 4). Svjedočanstvo o toj vjeri, a po njoj i o Riječi Božjoj, nalazi se u Sv. Pismu i Predaji. U Pismu je Božja Riječ postala ljudska riječ. Jedna jedina Božja Riječ posredovana je mnoštvom ljudskih riječi, koje su nužno ograničene, nesavršene i neadekvatne. One Božju Riječ, prema tome, otkrivaju i skrivaju, jer je ona neizmjerljivo sadržajnije i bogatija od njihove izražajne mogućnosti. Zato je moguća sve veća i dublja spoznaja o njoj. Da bi se došlo u dodir s Riječju Božjom i da bi se ispravno spoznala, treba biblijsku riječ stalno čitati, razmatrati, proživljavati i nad njom reflektirati. To nipošto nije apstraktna riječ, nego Riječ koja je postala čovjekom i koja je ujedno istina i čin. Stoga teologija ne izvlači istine pomoću formalne logike iz Pisma kao iz teoretsko-racionalnih premisa, nego iz Pisma ukoliko je životom Crkve posvjedočeno, razvijeno i razraslo. Tako se dolazi do Riječi Božje koja je

⁹ K. RAHNER, 264.

ljudima danas svjetlo, kruh i život. Prema tome, teološki izričaji nisu apstraktni izričaji bitka, nego identifikacije Božjeg života i njegova očitovanja u Crkvi. Zato se teologija ne može rastaviti od Pisma i života Crkve. U njoj i kroz nju Duh neprestano govori, uči i tumači Riječ Božju. Njezin puniji i dublji smisao vezan je za dugu i neprekidnu djelatnost Duha istine, za vjeru Crkve i njezino učiteljstvo. Teologija ne može posredovati Božju riječ niti dovesti suvremenog čovjeka u dijalog s Bogom, ako se ne uklopi i stopi u djelatnost Duha istine. Tek njegovom pomoći, polazeći od premisa koje on pruža, teologija izvlači jednu jedinu Riječ Božju u njezinu punijem i suvremenijem obliku.

Bog o kojem govori Biblija, i o kojem mora govoriti i teologija, jest Bog koji djeluje u povijesti i kroz povijest. To daje teologiji značaj *povijesne* znanosti. Povijest nije jednostavna činjeničnost, prošlost, koja ima antikvarnu ili muzealnu vrijednost. »Nijedna činjenica nije časovita«. ¹⁰ Ona nadoživljava trenutak, širi se i djeluje s drugima. Teologija se bavi povijesnim spasiteljskim događajima, koji nisu samo jednom bili nego se trajno zbivaju. Imaju prošlost, sadašnjost i budućnost. Na te događaje, dakle, spada također i njihova povijest djelovanja. ¹¹ Oni sa sobom nose budućnost i zato su obećanje. Zbog toga se teologija mora baviti eshatologijom. Ona joj je jedan od »strukturnih principa«. ¹² Jedino opravdano držanje u sadašnjosti jest poslušnost pozivu onog što prispjeva i otvorenost budućem daru kojem se nada. Odbijanjem činjeničnosti upada se u utopiju i revoluciju, a odbacivanjem budućnosti u restauraciju i komodni konzervatizam. ¹³ Poslušnost trenutku priječi djelovanje kojim se sadašnjost žrtvuje budućnosti. ¹⁴ Crkva je konstruirana Riječju Božjom, koja se jednom zauvijek dogodila, i njezinim djelovanjem u povijesti. Ona je povijesna činjenica, a ne konstrukcija nekakvih ideja. Ona kao takva stoji u napetosti između onoga što se dogodilo i onoga što će se dogoditi, između anamneze Kristove smrti i uskrsnuća te nada i anamneze Parusije. Navješćuje Krista umrloga i uskrsloga »dok opet ne dođe«. Sigurnost konačnoga spasenja i sigurnost smisla povijesti spasenja oslobađa čovjeka za djelovanje i zahtjeva ga od njega, »jer poklonjeni smisao treba biti u slobodi prisvojen i tek se tako potpuno događa«. ¹⁵ Teologija ima posla s poviješću, a ne sa apstraktnim idejama. »Poruka o dolasku kraljevstva Božjega mora danas postati u sasvim drugom smislu središnja ideja teologije. Ona traži teološko mišljenje koje se više ne odvija u horizontu prirode i vječnih ideja, nego povijesti i slobode«. ¹⁵

Teologija je vezana za povijest, jer se objava eksplicira u njoj. Živa Riječ Božja uvijek je bogatija od svake svoje definicije ili formulacije. Zato se vjera ne zaustavlja niti je usmjerena na bilo koju doktrinalnu formulaciju nego na stvarnost. Što se više objava proživljuje, više se o njoj može kazati. Život se ne može predvidjeti niti apstraktno izvesti iz onoga što je bilo, nego se mora sretati u povijesti i pratiti njegov razvoj.

¹⁰ W. KASPER, *Glaube und Geschichte*, Mainz 1970, 15.

¹¹ Usp. W. KASPER, 15.

¹² K. RAHNER, 241.

¹³ A. DARLAP — J. SPLETT, *Geschichte und Geschichtlichkeit*, u: Herders Theologisches Taschenlexikon, sv. 3 (Freiburg-Basel-Wien) 1972, 41.

¹⁴ Nav. mj.

¹⁵ A. DARLAP — J. SPLETT, 44.

¹⁶ W. KASPER, 19.

Prateći Riječ Božju kroz povijest teologija joj omogućuje jeku u svakom vremenu do svakog čovjeka. Svako zatvaranje teologije u bilo koje granice ili stavljanje točke na bilo koji domet iznevjeravanje je njezinoj svrsi i zadaći, jer kao karizma ima služiti izgradnji cijele Crkve na njenom putu do eshatona. Zatvaranjem u se zarobila bi Riječ Božju i onemogućila njezin dodir s ljudima u njihovoj povijesnoj situaciji. Svaka teologija postaje smetnja čim postane »dovršena« ili »savršena«. Ona mora biti teologija Boga koji je uvijek veći od svega što se o njemu reklo i uopće može reći. Istina, on je jednom zauvijek u Kristu izrekao svoju Riječ ljudima, ali je oni nisu mogli — niti mogu — jednom zavisagda razumjeti i ponijeti (usp. Iv 16, 12—13). Razumijevanje je duga povijest u kojoj sudjeluje cijela Crkva s Duhom Svetim i koja traje do Kristova slavnog dolaska. On je ujedno Bog budućnosti, ali koji je već sada prisutan u milosti i nadi.¹⁶

Veće i raznovrsnije povijesno iskustvo opravdava teološki pluralizam i potrebu uvijek novije teologije i boljeg instrumentarija. Crkvi je danas više nego ikad potreban pluralizam teologije. Raznolik duhovni okoliš, bogata i golema povijesna građa, različitost stajališta, jezika, filozofija i potrebe, uvjetuju i traže različita polazišta, jezik i metodu. Različitost nije suprotnost. Mnogobrojne teologije nisu protiv teologije, dok su god u skladu s Crkvom i dok joj služe. One se samo međusobno pomažu, popunjuju i kritiziraju.

Teologija i suvremeni čovjek

Teologija je govor o Bogu, ali naglasak je i na Bogu i na načinu govora. Objava u Bibliji dana je kroz iskustvo izraelskog nomadskog plemena. Predodžbe o Bogu pozajmljene su iz povijesti i iskustva toga plemena. Treba, dakle, uzeti u obzir povijesno-društveno uvjetovanje predstave Boga, oblika ustanova, liturgije i misli. U tom se vidi očit dokaz dijaloga Boga s ljudima u povijesti i kroz povijest. Današnji čovjek nije izraelski nomad. On živi u svojoj povijesti i ima svoje iskustvo. Takvog ga Bog susreće, apostrofira i s njim počinje dijalog. Ne govori mu tuđim nego njegovim jezikom. Teologija, kao i cijelo propovijedanje, kateheza i ostala pouka, kuša identificirati Božji dijalog s ljudima, učiniti ga suvremenim, razumljivim, intenzivnim, trajnim i promaknuti ga u intimno sjedinjenje Boga i čovjeka. Služeći tako najhumanijem i najuzvišenijem djelu, pobožanstvenja čovjeka, teologija mora biti progresivna znanost. Treba kritički ispitivati teren na kojem stoji današnji čovjek i zrak koji udiše. Što se god bolje poznaje čovjek i njegova riječ olakšava se pristup Božje riječi čovjeku i njegov odgovor na nju.

Današnji je čovjek zahvaćen nervozom i nalazi se u potrazi za sobom. Stalno je u pokretu i progresu. Posebno se trudi da u zajednici s drugima učini zemlju dostojnijim prebivalištem sebi. Antropocentrizam je oznaka svega današnjeg teoretskog i praktičnog napora i njegova kristalizaciona točka. Crkva je teoretski izašla tomu ususret,¹⁷ ali je prak-

¹⁶ K. RAHNER, 241—242.

¹⁷ *Gaudium et spes*, 12, 1.

tična primjena očito u zastoju. Tomu je možda kriva slaba teoretska raščlanba, ali samo djelomično. Sve više vapi za ostvarenjem »dužnost svega naroda Božjega, posebno pastira i teologa da uz pomoć Duha Svetoga slušaju, razabiru i tumače razna mišljenja našega vremena te ih prosuđuju u svjetlu Božje Riječi kako bi se objavljena istina mogla uvijek dublje uočiti, bolje shvatiti i prikladnije izložiti«. ¹⁸

Staviti danas čovjeka negdje u pozadinu, a ne u sredinu pažnje i interesa bio bi idejni anahronizam, a društvena i crkvena šteta. Suprotstavljanje teocentrizma antropocentrizmu nema nikakvih temelja ni u objavi ni u čovjeku. Jer je Bog došao na svijet i postao čovjekom, sve je ljudsko posvećeno. Ne treba od njega ništa odbaciti ni omalovažiti iz bojazni da će se tim Bogu prikratiti čast. Čovjek je Božja slava. Stoga dualizam i maniheizam nisu biblijski. Biblija također svjedoči da čovjeka ne treba izvoditi iz ovoga svijeta niti ga sakatiti da bi ga se spasilo, nego ga treba još u povijesti i kroz nju spašavati. Treba se boriti protiv onih koji nijeću Emanuela, Boga koji je postao čovjekom. Tko nijeće svijet i tijelo nijeće Božje utjelovljenje. Svi oblici zapostavljanja i prezira tijela više manje su drastični oblici hereze. Bog se ne potvrđuje uništenjem ili zabacivanjem čovjeka, jer se božansko i ljudsko ne suprotstavljaju.

Povijest je put kojim se mora proći da bi se došlo do čovjeka. Ona je stvorila čovjeka, ali i on stvara nju. Na putu da čovjek dođe do sebe on je baštinik prošlosti i tvorac budućnosti. Ljudski bitak nije završena ni gotova stvarnost; on se mora stvarati. Nije nešto statično, nepromjenljivo, gotovo i savršeno, tako da ga vrijeme samo vuče ili nosi sa sobom. Ni svijest ni čovjek nisu gotovi. »Čovjek ne živi samo u povijesti koja mu ostaje nekako izvanjska; povijest je još više jedna dimenzija i obuhvatnost čovjeka; čovjek je bitno biće koje je na putu između biti i postati, prošlosti i budućnosti«. ¹⁹ Čovjek je dar, ali i zadatak koji se ima ostvariti u vremenu.

Stvaranje je proces. Stvaranje novoga čovjeka također je proces. Bog ljude »uobličava u ovisnosti od povijesnih, kozmičkih i socijalnih ovisnosti«. ²⁰ Stvara ljude po ljudima ne samo biološki. Bježati od povijesti i njezine kompleksne mreže uvjeta, utjecaja, pa se sklanjati u nutrinu samo je alibi za priznavanje i rješavanje pravih ljudskih i vjerskih problema. To je pravo otuđenje. Ne može se tražeći spas povući unutra, u dušu, iseliti iz sadašnjosti, te povijesna pitanja držati nebitnim po vjeru. I Božji nagovor i ljudski odgovor dani su kroz povijest. Povijesna je i Riječ i odgovor. Kršćanstvo je povijesni dijalog Boga s čovjekom. Zato je »povijest prava mislena forma kršćanstva«. ²¹ Opasno je iseliti iz povijesti i zatvoriti se u bilo koji idejni, društveni, kulturni gheto. Ako bi vjera postala »nepovijesna«, ²² onda bi povijest postala »bezvjerska«. ²³

Bog nesumnjivo razgovara s čovjekom povijesno. Povijest spasenja »konstruira se u povijesnom dijalogu Boga s čovjekom i čovjeka s

¹⁸ *Gaudium et spes*, 44.

¹⁹ W. KASPER, 51.

²⁰ Y. M. J. CONGAR, OP., *L'influence de la société et de l'histoire sur le développement de l'homme chrétien*, u: *Nouvelle revue théologique*, Louvain, 96 (1974) 690.

²¹ W. KASPER, 17.

²² W. KASPER, 53.

²³ Nav. mj.

Bogom.«²⁴ Božje djelovanje u povijesti može se opaziti samo vjerom. Tko hrabro prihvaća povijest vjerom u obećanja, koja mu pruža Riječ Božja, stoji u povijesti i kroz nju vodi dijalog s Bogom i u tom se dijalogu spasava. Svaki čas i događaj povijesti stoji pod ponudom Božje milosti. Stoga je »potencijalno događaj povijesti spasenja.«²⁵ To nije povijest koja se odvija objektivno, deterministički, nego povijest »koja se događa tek kroz povijesnu avanturu vjere.«²⁶ Ako se ne izađe iz gotovoga, proračunatoga, utvrđenoga, nepromjenljivoga, naviknutoga prema novom što ga vjera obećava u proslavljenom Kristu, nema spasenja. Današnja povijest je Božji glas koji odjekuje u svijetu, truba koja budi na ustajanje. Ako se prečuje, pretvorit će se u sud nad svijetom i Crkvom.

To sve upućuje na potrebu davanja povijesnog odgovora na povijesnu Riječ Božju. Ali, upravo tu nastaje velik lom. Povijesno shvaćanje teško prodire u Crkvu. Ono se doživljava kao povlađivanje vremenu, odricanje istine, rušenje načela, otiskivanje od temelja i prepuštanje hirovima slučaja.

Moderne znanosti, posebno one koje izravno dodiruju čovjeka, psihoanaliza, sociologija, biologija, lingvistika duboko su potresle svim što su prijašnji ljudi mislili o sebi i svijetu. »Vječne« istine, nepokolebiva načela i obavezna predaja stavljeni su u pitanje kao istina. Mnogi to doživljavaju kao napad na dogmu, a ne vide da je ono što je u pitanju zapravo staro stoičko, platonovsko, aristotelovsko mišljenje. Te su filozofije određivale mišljenje u Crkvi. Prema njemu, istina je nepromjenljiva, a Bog nepokretni pokretač. Ideal je bio nepomičnost, nepromjenljivost i vječna istina. Promjenljivost je znak nesavršenstva.

Teologija izrađena od tih slika, predodžaba i riječi zaostala je u prošlosti i izgubila dodir s današnjim čovjekom. Njezin mu je jezik postao nerazumljiv. Stoga postoji opasnost da se teološki sadržaj jednostavno ne isprazni i odbaci. Umjesto susreta s Božjom riječi već bi nastao kratak spoj.

Da bi Crkva suvremeno propovijedala Riječ Božju, teologija joj mora pomoći pročitati stare pojmove, predodžbe i rječnik koji je nastao davno i odraz je jednog nižeg stupnja razvoja i iskustva, koje je uvijek skućeno i neadekvatno. Da se učini ili barem omogući nešto novo, mora se zastarjelo otkloniti. Ako nekad nije bilo krivo, sad je sigurno neprikladno. Treba inače izričitije lučiti vjeru od njezinih povijesnih izražaja koji su uvijek uvjetovani i povijesne naravi. »Riječ Božja nije svezana« (2 Tim 2, 9). Suvremenom propovijedanju Evanđelja mnogo šteti uporno konfundiranje kolektivnih predodžaba vjere i biti vjere. Vjera ništa ne gubi — kao što nije izgubila ni u Galilejevo i Darwinovo vrijeme — ako odbaci mentalnu i verbalnu ambalažu.

Postoji opasnost da se zbog nepriznavanja povijesnosti objave, vjere i spasenja ne srozaju mnoge crkvene ustanove na ostatke prošlosti, fosile izumrlih ljudskih tipova, te da se isto tako sve crkveno propovijedanje s teologijom ne svede na ideologiju prošlosti, koja se leđima okrenula od sadašnjosti i budućnosti. Crkva mora stalno izlaziti iz

²⁴ W. KASPER, 54.

²⁵ W. KASPER, 55.

²⁶ W. KASPER, 54.

prošlosti, jer ovdje nema stalnog boravišta ni utvrđenog grada. Mora očekivati buduću (Hebr 13, 14). Sav njezin život i djelovanje treba da budu prožeti načelom novosti i normirani proslavljenim Kristom. U tom je ima pripremati i na to poticati teologija. Prije toga mora joj se priznati dužni autoritet jer su njezine izjave legitimne izjave Crkve koja vjeruje i koja se nada. One su odraz duha vjernika i Duha Svetoga. Kroz teologiju Duh Sveti govori Crkvi što dosad nije mogla shvatiti. Objava u Kristu nije zbornik svih odgovora na sve probleme svih vremena, nego izvor istine i mudrosti iz kojega treba vlastitim snagama crpsti.²⁷ Ni odgovori crkvenog učiteljstva ne sadrže svu istinu, nego uvijek samo jedan dio, a i taj je uvijek povijesne naravi i često nejasan. Nikad nije iscrpan, savršen da bi mogao vrijediti za sva vremena. Teologija priprema ili daje u svako vrijeme pravi odgovor. Najprije pomaže Crkvu da sama sebe i svijet bolje razumije. Ona čita znake vremena i tumači Crkvi opomenu koja joj daje povijest. Oštri joj pogled i čini korisnim po vjeru rezultate znanosti. Zato je stalno u dijalogu s vremenom i s njim se kuša sporazumjeti. Znajući da je razumijevanje vjere uvijek nesavršeno ne ponavlja jednostavno stare odgovore nego priprema bolje. K tome, ona ne rješava samo postavljena pitanja nego pomaže čovjeku postaviti nova, važnija i sudbonosnija.

Teologija ne smije izdati ni Boga ni čovjeka. Bog je uvijek veći od onoga što se o njemu reklo. A ni čovjek nije statičan i dovršen. Njezino znanje o njima nije nikad »non plus ultra«. U ime istinitijega i budućega stanja treba nadvladati razliku između prošlosti, sadašnjosti i budućnosti i otkloniti dosadašnja društvena stanja kritikom njihova povijesnog podrijetla i dovođenjem budućnosti koja mijenja dosadašnje stanje.

Da bi Crkva danas bila vjerodostojnija i očit znak spasenja svijeta, mora se izvući iz prošlosti i stupiti u trajan dijalog sa svijetom. To i njoj i svijetu obećava i osigurava bolju budućnost.

Izvlačenje iz prošlosti omogućuje autentičnije proživljavanje Evanđelja i bolje odnose sa svijetom. Tek u takvoj klimi Crkva postaje sposobna za evangelizaciju suvremenog svijeta koji je inače vrlo složen. U tom pogledu Crkvi je također potrebna nova i pluralistička teologija. Dosadašnja, koja se bavila samo racionaliziranjem trenutnog stanja i društvenog stupnja razvitka ili jednostavno bila njegov odraz, nije sposobna pružiti uslugu Crkvi i svijetu. Ni ona koja se iscrpljuje samo u tumačenju izjava crkvenog učiteljstva nije dovoljna. Ona samo podržava stagnaciju ili ponavlja prošlo, nesavršeno i nesuvremeno. Tim se zapravo zatvaraju usta jedinom Učitelju Isusu Kristu koji želi govoriti današnjem čovjeku a ne samo prijašnjemu. Umjesto da se polazi od boljeg shvaćanja objave, polazi se od tema i učenja koja su bila domet određenog vremena ili oblik zadovoljenja njegovim potrebama. Štetno je takve istine proglasiti konačnim i nepromjenjivim, jer nisu ni dovoljno iscrpne ni životne za svakoga u njegovu vremenu.

Crkva je sa sobom donijela u sadašnjost glomazan aparat, strukture i rječnik koji se oslanjaju na prijašnje iskustvo, a ne na današnje. Zbog toga se rastavila u izvjesnom smislu od svijeta i ljudi kojima treba navješćivati Veselu vijest spasenja. To sve čini Crkvu nevjerodostoj-

²⁷ J. FRITZ, *Kirchliches Lehramt und Theologie*, u: *Theologische Quartalschrift* 123 (1975) 6.

nom. Nepotrebno je ostala u prošlosti, unatoč proglasu da je putnica i da je tek konačno apsolutno, a sve ostalo samo privremeno. Inercija, komod, nostalgija i slatke uspomene vežu Crkvu za prošlost. Stoga ne prati svijet, ljude i povijest. Oni katkada bez nje idu u budućnost i snalaze se na svoj način koji nije uvijek najbolji i stoji nepotrebnih žrtava.

Crkva se našla nepotrebno u konfrontaciji sa svijetom. Iz toga položaja treba da je izvuče teologija, ali prije toga mora uputiti kritičku riječ i samoj sebi. Dosadašnja teologija sa svojim stajalištem, svojim kutom promatranja postala je prepreka daljnjem i dubljem shvaćanju objave i svijeta. Ona je jednostavno blokirala život, napredak i boije odnose sa svijetom, posebno sa znanostima: biologijom, psihologijom, etnologijom i sociologijom. U tim znanostima krije se vid istine koji je nužno uzeti u obzir u naporu oko spasavanja svijeta. Teologija se više ne može kretati samo unutar Crkve koja bi bila društvo ograđeno od »profanog« svijeta, nego mu se mora otvoriti u dijalogu. To je pretpostavka solidnoj evangelizaciji svijeta na svim nivoima, u svim dimenzijama i svim pravcima.

Crkva u cjelini mora stajati u Evandelju. To je osnovni uvjet da bi ga suvremeno mogla propovijedati. Bez toga nema vjerodostojnosti da se prihvati ni ona, ni ono što se propovijeda. Teologija joj ima pomoći da se učini više vjerodostojnom. Današnje stanje u Crkvi ne odaje prihvaćanje integralnog Evandolja. Ljudima dobre volje, koji se bave znanostima i bore protiv nepravde i tlačenja Crkva nije uvijek dovoljno vjerodostojna. Ponekad u njoj vide štošta što ih po savjesti navodi da se bore protiv nje. Među posebno važna područja zastoja i posljedica zbog blokade spadaju povijesnost objave, svijeta i čovjeka, paternalistički pogled na svijet, jednostranost i pre naglašenost hijerarhijskog elementa na štetu zajedničarskog i bazičnog koji se nalazi u narodu Božjem. Zbog toga su mnogi naponi u Crkvi, koji se poduzimaju u vezi sa Saborom oko obnove, gotovo samo obnova fasade, a ne promjena stila mišljenja i života. To je razlog da se Crkva suvremenom svijetu, koji se želi osloboditi i »spasiti« od svakog otuđenja, ne nameće kao jasan apel. Teolog se mora solidarizirati s ljudskim nadama u pogledu mijenjanja čovjeka i društva i orijentirati ih na eshatološku budućnost koja je određena i inaugurirana Kristom. On je tek pravi, potpuni i slobodni čovjek, koji omogućuje, pomaže i kruni potpuno ostvarenje svakog čovjeka.

Teologija od svoje strane treba, sa svom odgovornošću i delikatnošću, ponovno razmisliti o svim konstitutivnim oznakama kršćanstva. O toj operaciji mnogo ovisi daljnji život vjere; inače vjera postaje »neprobavljiva«, nestvarna, sadržajno prazna, neefikasna, izvan života. Današnji svijet je vrlo različit od prijašnjega. Postoji sasvim drukčiji mentalitet koji su formirale znanosti, prakse i napredak. S njima su se promijenile mentalne strukture i sheme mišljenja. U bogatijem iskustvu današnjeg čovjeka krije se veća mogućnost bolje spoznaje Boga koji je postao čovjekom i boljeg izričaja objave. Ovo je vrijeme kad opet treba »prijeći barbarima« kao što su to već nekoć prije s uspjehom učinilo.

Crkva je u 19. st. bila u sukobu s »prirodnim znanostima« a danas je u sukobu sa »znanostima o čovjeku«. To je neprobojni zid koji prijeći komunikaciju između Crkve i svijeta i vjeru čini »nemogućom«.

Treba odbaciti fiksizam stvaranja i prihvatiti povijesnost ljudskog bitka. Još se ne zna što ćemo biti (usp. 1 Iv 3, 2). Kriva je pretpostavka da je narav nešto već gotovo. Dosljedno, krivi su i izvodi iz toga koji pretendiraju da budu jedino ispravni i konačni.

Utjecaj povijesti i društva pomaže Crkvi u religioznim stvarima, pojmovima, predodžbama, u izražavanju kulta i vjere, u oblikovanju ustanova, u tumačenju objave i postavljanju novih pitanja. Postoji interakcija između kulture i Riječi Božje. Društvo i povijest stvaralački utječu na Crkvu. A ona, od svoje strane, treba posvijetliti put modernom čovjeku. Moderni filozofski antropocentrizam samo je to materijalno, dok je formalno teocentrizam. Crkva preko svoje teologije treba da posreduje autentičnu sliku čovjeka kakvu pruža Evanđelje i tako autonomnom čovjekovu istraživanju pruži orijentaciju.

Istina, Crkva je uvijek držala u rukama Evanđelje, ali nije uvijek imala potrebnih uvjeta da ga cjelovitije primjeni. Te uvjete treba ustrajno tražiti i stvarati. Pogotovu, ako se nude, treba ih iskoristiti. Danas, kad se ubrzava povijest svijeta, opasno je imalo oklijevati ili prespavati i najmanji trun *kairoso*.

U svijetu se prave veliki napori za oslobođenje čovjeka. Unatoč promašajima očiti su i uspjesi. Crkva mora u to uložiti svjetlo i snagu. Evangelizacija je spasavanje čovjeka, oslobađanje od svega što mu priječi biti potpun čovjek. Današnji svijet i današnji čovjek je mjesto gdje se vrši oslobođenje i ostvaruje spasenje. Crkva će biti sposobna evangelizirati današnjeg čovjeka kad mu riječima, djelima i životom pokaže slobodnog čovjeka u sebi. Teologija ima pomoći Crkvi da u tomu uspije. Progledanjem u Evanđelju Crkva će vidjeti da i u njoj samoj možda ima zarobljenih, slijepih, obespravljenih. Nedogledne su posljedice po vjerodostojnost Evanđelja i Crkve ako bi nastupala s takvom slikom »novog« čovjeka. Tko ne živi slobodu u sebi ne može je propovijedati vani. Crkvi je očito potrebna druga teologija da bi stekla drugi mentalitet i drugi jezik, i po tom postala vjerodostojna vjesnica oslobođenja i spasenja čovjeka.

»*Lumen gentium*« je naglasio prioritet zajednice naroda Božjega pred juridičkom strukturom Crkve i pravo naroda Božjega pred »očevim« pravima. Život u Crkvi treba da teče kružno, a ne odozgo prema dolje. Tu treba nova teologija i novi jezik da se taj život u Crkvi artikulira i tako odbaci pogrešna predstava života.²⁸

Teologija danas mora biti teologija oslobođenja. Unatoč zabrani Pisma da se nitko od ljudi ne zove ocem osim Boga (Mt 23, 9) tim se danas naziva svatko tko je »viši« od drugoga. To je znak izrabljivanja i tlačanja. Teologija mora hrabro otkloniti »temelje« takvog »prava« i držanja. Čovjek se mora odgajati da bude odrastao. Nije cilj djetinjstvo nego odraslost. Izvanjsko dirigiranje laika, na primjer, ne dovodi do zrelosti. U njima se onemogućuje potencijal Duha Svetoga namijenjen cijeloj Crkvi. To se ne može pripustiti kao etično, jer ne služi čovjeku da sazrijeva i da bude sposoban sam sebe upravljati k Bogu. Odgoj i vanjski zahvati uopće moraju voditi zrelosti i odgovornosti, a ne ih zamijeniti. Bez slobode nema odluke, odgovornosti, svetosti; nema jednostavno ni vjere ni čovjeka. Odgovor Bogu mora dati svatko ispred

²⁸ M. A. NEAL, *Die moralischen Aspekte der Sexualität heute aus soziologischer Sicht*, u: *Concilium*, 10/1974, 730.

sebe, a ne drugi umjesto njega, pa taman taj drugi bio neprevarljiv. Osobnu odluku ne može nadomjestiti neprevarljivo učiteljstvo. Njegova je uloga da odgoji čovjeka do zrele, osobne odluke i odgovornosti jer se čovjek ne može vezati izvana nego samo iznutra. Inače se nad njim pravi nasilje, koje Bog nipošto neće ni sam niti koga drugog na to ovlašćuje. U tom pogledu ima teologija reći mnogo kritičkih riječi i pomoći cijeloj Crkvi da mijenja običaje, zakone, strukture koji stvaraju, omogućavaju i danas podržavaju bilo kakav oblik otuđenja i ropstva. U njih treba udahnuti duh Evanđelja, duh bratstva, jednakosti i slobode.

Osim toga, mnoga su područja života u Crkvi zapuštena i prepuštena drugima. Upravo se u njima vodi bitka za normalna čovjeka, njegovo spasenje, ispunjenje, oslobođenje i mir. Seksualnost je postala posebno izvor nereda. Tomu je pridonio i prijašnji govor i sadašnja šutnja o njoj. Ona je uvučena u ono što nije. Neopravdano je mistificirana, jer je zanemarena i iskrivljena njezina teološka dimenzija. Seksualnost je oblik komunikacije među ljudima o kojem mnogo ovisi mir, red, sklad i spasenje ljudi. Naslijeđene kategorije u tom pogledu odraz su ljudskog društvenog iskustva, a ne toliko primjena i pravilno razumjevanje objave.

Seksualnost je snaga koja čovjeka uzdiže iznad njega i upućuje drugom preko drugoga, kroz ljudsko ti Božjemu Ti. Ne treba nikad zaboraviti da je isti dao objavu i stvorio čovjeka sa ovakvom strukturom. Pri tom je nemoguće zaobići slobodu. Bez nje se ništa moralno i dostojno čovjeka ne može postići u društvu. Upotreba slobode nosi sa sobom rizik i treba ga uračunati. Mogućnost zlorabe slobode ne daje nikada nikome pravo da se ona onemogućuje ili zaobilazi.

Mnoge su moralne norme uvjetovane sociokulturnim okolnostima, slikama i predodžbama koje ne odražavaju pravu ili barem potpunu stvarnost. Zbog toga ne mogu biti apsolutna zapovijed. Takve norme pretpostavljaju stvar, a ne čovjeka kao živo, dinamičko, putničko i razvojno biće. Crkva je naslijedila sliku svijeta i čovjeka koja nije ni suvremena ni točna. Treba je ostaviti jer nije za nju vezana vjera.

Na područjima čovjekove djelatnosti potrebno je priznati i primjeniti dinamičan moral. Stoga treba preispitati opravdanje suda i prednosti određene vrijednosti. Tada će se vidjeti da nisu danas toliko u krizi moralne vrijednosti nego norme koje ih čuvaju. Jednostranost pogleda na život postala je očita i štetna. Čovjek je putničko biće. Sve je na putu: on, moral, Crkva i svijet u kojem putuje. Ideal je ideal. Nikad ga kontingentnom čovjeku nije moguće ostvariti u kontingentnom svijetu. On može ostvariti apsolutno dobro samo u kontingentnim dobrima i vrijednostima koje su »relativne«. Nijedna relativna vrijednost nije apsolutna i mora svaka dopustiti da joj može nadoći druga koja je vrijednija i koja joj s pravom konkurira. Pogrešno je relativnu vrijednost — koja je ipak prava vrijednost — apsolutizirati.²⁹

Teologija treba izvući Crkvu iz lažne konfrontacije sa znanostima o čovjeku. Crkvi je potrebno biološko — antropološko znanje da se oslobodi naslijeđenog balasta koji joj onemogućuje uhvatiti korak i kontakt s vremenom i davati mu smjer.

²⁹ F. BÖCKLE, *Kirche und Sexualität*, Möglichkeiten einer dynamischen Moral, u: *Concilium* 10 (1974) 759—766 (osobito 763).

»Ako Crkva odgada svoje obraćenje, povijest preuzima da je tjera na obraćenje što joj — katkada tvrđim udarcima — oduzima što ona samo nerado ispušta iz ruke i što je navještenju Vesele vijesti zapreka. Takvi povijesni udarci uvijek se tek u kasnijem vremenu označuju kao Božje djelo.«³⁰

Teologija ima svoja prava i granice. Unatoč uzvišenoj i nenadoknadivoj ulozi ona je ipak ljudska riječ koja nikad ne može pretendirati da potpuno obuhvati Božju riječ. Stoga uvijek mora mijenjati, umnažati, usavršavati i tražiti nove riječi i suvremene izraze vodeći računa o vjeri, Crkvi i crkvenom učiteljstvu.

Teologija sama ne stvara vjeru niti je pretvara u »gnozu« u kojoj je sve prozirno i jasno.³¹ Ona ne nadomješta vjere nego joj stere put ili joj pruža »razložnost« bez koje ne može postojati.

»Razumijevanje vjere je uvijek rizik i uvijek ograničeno.«³² Promašaj teologije ili loša teologija ne umanjuje ni vrijednost ni potrebu prave teologije, kao što ni loša ili otrovna hrana ne navodi nikoga na pomisao odbacivanja hrane uopće. Toliko su vjera i teologija međusobno povezane da su ne samo svi crkveni dokumenti nego i sva pouka i samo Pismo u Crkvi teologija. O interakciji teologije, objave, vjere, života Crkve i svijeta ovisi ostvarenje općeg Božjeg nauma spasenja svijeta. Po njima Duh Sveti u suradnji s ljudima preobličava svijet u stanje u kojem će biti Bog sve u svima (1 Kor 15, 28), a čovjek potpuno slobodan i spašen od otuđenja. To se već sada počinje ostvarivati djelovanjem Duha Svetoga i suradnjom nebrojenog mnoštva osoba u cjelokupnoj ljudskoj zajednici, u religijama, u Kristovoj Crkvi, pri čemu teologija kao razumijevanje objave i vjere nezamjenjivo služi poslanju Crkve i procesu spasenja.

SUMMARIUM

Revelatio divina, fides et theologia intime inter se coniunctae sunt. Deus Verbo suo manifestat homini semetipsum et suum aeternum decretum salvandi eum advocans eum ut fiat consors divinae naturae (cf 2 Pt 1, 4). Vocatio et responsum supponunt hominem rationalem et liberum. Ideo fides uti responsum ad Verbum Dei est »rationabile obsequium« (Rm 12, 1). In Verbo Dei et in fide invenitur elementum noëticum. Ex hoc oritur possibilitas et necessitas methodicae reflexionis super Revelationem et fidem. Haec reflexio est theologia ut scientia, quae agit de Revelatione populo Dei facta et fide uti responso istius populi ad praedictam Revelationem.

Scientiae theologiae est adjuvare hominem ut is in sua situatione possit dare rationabile, authenticum et promptum responsum ad Revelationem. Fides enim non est caeca. Ideo theologia investigat Sacram Scripturam, Traditionem et Ecclesiam, ut possit Verbum Dei melius cognoscere. Ex altera parte investigat etiam hodiernum hominem ut possit eum inducere ad acceptandum Verbum Dei ut veritatem et vitam.

Theologia est scientia ecclesiastica, critica, kerygmatica et progressiva. In omni tempore adjuvat Ecclesiam ut possit optime et efficaciter evangelizare mundum. Ope scientiarum, praesertim historiae aliarumque, quae de homine agunt, praeparat meliora responsa homini. Hodiernus enim homo vivit in sua historia et solum in ea et per eam cum Deo dialogum instituere potest. Antiquae representationes Dei, salutis et gratiae desumptae sunt et philosophia graeca et experientia hominis primitivi et inculti. Propterea uti inveteratae inaptae sunt homini contactum possibilem reddere cum Verbo Dei. Theologia suppeditat novas representationes, quae fulciuntur perfectiori scientia et ditiori experientia hominis in mundo. Ideo opus est relinquere fixismum creationis et immutabilitatem humani esse. Neque creatio neque homo aliquid immobile et fixum est. Creatio uti actio Dei semper continuatur et homo invenitur inter esse et fieri. Propterea omnes conclusiones, quae supponunt fixismum, non possunt esse immutabiles et »aeternae« veritates.

Theologia habet sua jura et suos confines. Ipsa servit fidei et non potest loco eius stare. Ea manifestat rationabilitatem adhaerendi Verbo Dei et ita servit missioni Ecclesiae et processui salutis.

³⁰ G. ZIZOLA, *Die katholische Kirche und das Referendum gegen das Ehescheidungsgesetz in Italien*, u: *Concilium* 10 (1974) 770.

³¹ K. RAHNER, 241.

³² J. STIKER, 7.